

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Υποσχόλια (Tīkā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Υποσχόλια (Sutta Piṭaka - Tīkā)

1. Η συλλογή των μακρών ομιλιών - Υποσχόλια (1. Dīgha Nikāya - Tīkā)

1. Υποσχόλια για το κεφάλαιο για το σύνολο της ηθικής
(1. Sīlakkhandhavaggaṭīkā)

9. Σχόλια για την ομιλία στον Ποτταπάντα
(9. Poṭṭhapādasuttavaṇṇanā)

PaliVerse

1. Η συλλογή των μακρών ομιλιών - Υποσχόλια

1. Υποσχόλια για το κεφάλαιο για το σύνολο της ηθικής

9. Poṭṭhapādasuttavaṇṇanā

Poṭṭhapādaparibbājakavatthuvaṇṇanā

406. Sāvattḥiyanti samīpatthe bhumanti āha “sāvattḥiṃ upanissāyā”ti. Jetassa kumārassa vaneti jetena nāma rājakumārena ropite upavane. Nivāsaphāsutādinā pabbajitā āramanti etthāti ārāmo, vihāro. Phoṭo pādesu jātoti poṭṭhapādo. Vatthacchāyāchādanapabbajūpagatattā channaparibbājako. Brāhmaṇamahāsāloti mahāvibhavatāya mahāsāratāpatto brāhmaṇo. Samayanti sāmāññaniddeso, taṃ taṃ samayanti attho. Pavadantīti pakārato vadanti, attanā attanā uggahitaniyāmena yathā tathā samayaṃ vadantīti attho. “Pabhutayo”ti iminā todeyyajāṇusoṇīsoṇadaṇḍādike saṅgaṇhāti, paribbājakādayoti ādi-saddena channaparibbājakādike. Tindukācīramettha atthīti tindukācīro, ārāmo. Tathā ekā sālā etthāti ekasālako, tasmīṃ tindukācīre ekasālake.

Anekākārānavasesaṇeyyatthavibhāvanato, aparāparuppattito ca bhagavato ñāṇaṃ tattha patthaṃ viya hotīti vuttaṃ “sabbaññutaññāṇaṃ pattharivā”ti, yato tassa ñāṇajālātā vuccati, veneyyānaṃ tadantogadhatā heṭṭhā vuttāyeva. Veneyyasattapariggaṇhanatthaṃ samannāhāre kate paṭhamāṃ nesaṃ veneyyabhāveneva upaṭṭhānaṃ hoti, atha saraṇagamanādivasena kiccanipphatti vīmaṃsīyatīti āha “kiṃ nu kho bhavissatīti upaparikkhanto”ti. Nirodhanti saññānirodhaṃ. Nirodhā vuṭṭhānanti tato nirodhato vuṭṭhānaṃ saññupattim. Sabbabuddhānaṃ ñāṇena saṃsanditvāti yathā te nirodhaṃ, nirodhato vuṭṭhānaṃ byākariṃsu, byākariṃssanti ca, tathā byākaraṇavasena saṃsanditvā. Hatthisārīputtati hatthisārīno putto. “Yugandharapabbataṃ parikkhipitvā”ti idaṃ parikappavacanaṃ “tādisaṃ atthi ce, taṃ viyā”ti. Meghavaṇṇanti rattameghavaṇṇaṃ, sañjhāppabhānurañjitameghasaṅkāsaṃti attho. Paccagghanti abhinavaṃ ādito tathāladdhavohārena, anaññaparibhogatāya, tathā vā satthu adhiṭṭhānena so patto sabbakālaṃ “paccagghaṃ” tveva vuccati, silādivuttaratanalakkhaṇūpapattiyā vā so patto “paccaggha”nti vuccati.

407. Attano rucivasena saddhammaṭṭhitijjhāsaya vasena, na parena ussāhitoti adhippāyo. “Atippagabhāvameva disvā”ti idaṃ bhūtakathanaṃ na tāva bhikkhācāra velā sampattāti dassanatthaṃ. Bhagavā hi tadā kālasseva viharato nikkhanto “vāsanābhāgiyāya dhammadesanāya poṭṭhapādaṃ anuggaṇhissāmī”ti. Yannūnāhanti aññattha saṃsayaparidīpano, idha pana saṃsayaparidīpano viya. Kasmāti āha “buddhāna”ntiādi. Saṃsayo nāma natthi bodhimūle eva samugghāṭitattā. Parivittakapubbabhāgoti adhippetakiccassa pubbabhāgaparivittakko eva. Buddhānaṃ labbhatīti “karissāma, na karissāmā”tiādiko esa cittacāro buddhānaṃ labbhati sambhavati vicāraṇavasena pavattanato, na pana saṃsayavasena. Tenāhāti yena buddhānampi labbhati, tenevāha bhagavā “yannūnāha”nti. Parikappane vāyaṃ nipāto. “Upasaṅkameyya”nti kiriyāpadena

vuccamāno eva hi attho “yannūnā”ti nipātapadena jotiyati. Ahaṃ yannūna upasaṅkameyyanti yojanā. Yadi panāti idampi tena samānatthanti āha “yadi panāhanti attho”ti.

408. Yathā unnatappāyo saddo unnādo, evaṃ vipulabhāvena uparūpari pavattopi unnādoti tadubhayaṃ ekajjhaṃ katvā pāḷiyaṃ “unnādinīyā”ti vatvā puna vibhāgena dassetuṃ “uccāsaddamahāsaddāyā”ti vuttanti tamatthaṃ vivaranto “uccaṃ nadamānāyā”tiādimāha. Assāti parisāya. Uddhaṃgamanavasenāti unnatabahulatāya uggantvā uggantvā pavattanavasena. Disāsu patthaṭavasenāti vipulabhāvena bhūtaparamparāya sabbadisāsu pattharaṇavasena. Idāni paribbājakaparisāya uccāsaddamahāsaddatāya kāraṇaṃ, tassa ca pavattiākāraṃ dassento “tesañhī”tiādimāha. Kāmassādo nāma kāmaguṇassādo. Kāmahavādigato assādo bhavassādo.

409. Saṇṭhapesīti saṃyamanavasena sammadeva ṭhapesi, saṇṭhapanañcetta tiracchānakathāya aññamaññasmiṃ agāravassa jahāpanavasena ācārassa sikkhāpanaṃ, yathāvuttadosassa nigūhanañca hotīti āha “sikkhāpesī”tiādi. Appasaddanti nissaddaṃ, uccāsaddamahāsaddābhāvanti adhippāyo. Nappamajjantīti na agāraṃ karonti.

410. No āgate ānandoti bhagavati āgate no amhākaṃ ānando pīti hoti. Piyasamudācārāti piyālāpā. “Paccuggamaṃ akāsī”ti vatvā na kevalamayameva, atha kho aññepi pabbajitā yebhuyyena bhagavato apacitiṃ karontevāti dassetuṃ “bhagavantañhī”tiādiṃ vatvā, tattha kāraṇamāha “uccākulīnatāyā”ti, tena sāsane appasannāpi kulagāravena bhagavati apacitiṃ karonte vāti dasseti. Etasmiṃ antare kā nāma kathāti etasmiṃ yathāvuttaparicchedabbhantare kathā kā nāma. Vipakatā āradhā hutvā apariyosītā. “Kā kathā vipakatā”ti vadanto atthato tassā pariyosāpanaṃ paṭijānāti nāma. “Kā kathā”ti ca avisesacodanāti yassā tassā sabbassāpi kathāya pariyosāpanaṃ paṭiññātañca hoti, tañca paresaṃ asabbaññūnaṃ avisayanti āha “pariyantaṃ netvā demīti sabbaññupavāraṇaṃ pavāresī”ti.

Abhisāññānirodhakathāvaṇṇanā

411. Sukāraṇanti sundaraṃ atthāvahaṃ hitāvahaṃ kāraṇaṃ. Nānātitthesu nānāladdhīsu niyuttāti nānātitthikā, te eva nānātitthiyā ka-kārassa ya-kāraṃ katvā. Kutūhalamettha atthīti kotūhalā, sā eva sālāti kotūhalasālā, tenāha “kotūhaluppattiṭṭhānato”ti. Saññānirodheti saññāsīsenāyaṃ desanā, tasmā saññāsahagatā sabbepi dhammā saṅgayhanti, tattha pana cittaṃ padhānanti āha “cittanirodhe”ti. Accantanirodhassa pana tehi anadhippetattā, avisayattā ca “khaṇikanirodhe”ti āha. Kāmaṃ sopi tesaṃ avisayova, atthato pana nirodhakathā vuccamānā tattheva tiṭṭhatīti tathā vuttaṃ. Kittighosoti “aho buddhānubhāvo bhavantarapaṭicchannaṃ kāraṇaṃ evaṃ hatthāmalakaṃ viya paccakkhato dasseti, sāvake ca edise saṃvarasamādāne paṭiṭṭhāpetī”ti thutighoso yāva bhavaggā pattharati. Paṭibhāgakiriyanti paḷāsavasena paṭibhāgabhūtaṃ payogaṃ karonto. Bhavantarasaṃmayanti tatra tatra vuṭṭhanasamayaṃ abhūtaparikappitaṃ kiñci uppādiyaṃ vatthum attano samayaṃ katvā. Kiñcideva sikkhāpadanti “elamūgena bhavitabbaṃ, ettakaṃ, velaṃ ekasmiṃyeva ṭhāne nisīditabba”nti evamādikaṃ kiñcideva kāraṇaṃ sikkhākoṭṭhāsaṃ katvā paññāpenti. Nirodhakathanti nirodhasamāpattikathaṃ.

Tesūti kotūhalasālāyaṃ sannipatitesu titthiyasamaṇabrāhmaṇesu. Ekacceti eke.

Purimoti “ahetū appaccayā”ti evaṃvādī. Yvāyaṃ idha uppajjatīti yojanā. Samāpattinti asaṅṇabhāvāvahaṃ samāpattiṃ. Nirodheti saṅṇānirodhe. Hetuṃ apassantoti yena hetunā asaṅṇabhāve saṅṇāya nirodho sabbaso anuppādo, yena ca tato cutassa idha pañcavokārabhave tassā uppādo, taṃ avisayatāya apassanto.

Nanti paṭhamavādiṃ. Nisedhetvāti “na kho nāmetam bho evaṃ bhavissatī”ti evaṃ paṭikkhipitvā. Asaṅṇikabhāvanti muñchāpattiyā kiriyamayasaṅṇāvasena vigatasaṅṇibhāvaṃ. Vakkhati hi “visaṅṇī hutvā”ti. Vikkhambhanavasena kilesānaṃ santāpanena attantapo. Ghoratapoti dukkaratāya bhīmatapo. Parimāritindriyoti nibbisevanabhāvāpādanena sabbaso milāpitacakkhādindriyo. Bhaggoti bhañjitakusalajjhāsayo. Evamāhāti “evaṃ saṅṇā hi bho purisassa attā”tiādiākārena saṅṇānirodhamāha. Iminā nayena ito paresu dvīsu tṭhānesu yathārahaṃ yojanā veditabbā.

Āthabbaṇapayoganti āthabbaṇavedavihitam āthabbaṇikānaṃ visaṅṇibhāvāpādanapayogaṃ. Āthabbaṇaṃ payojetvāti āthabbaṇavede āgataaggijuhanapubbakaṃ mantajappanaṃ payojetvā sīsacchinnatādidassanena saṅṇānirodhamāha. Tassāti yassa sīsacchinnatādi dassitam, tassa.

Yakkhadāsīnanti devadāsīnaṃ, yā “devatābhatiyotipi” vuccanti. Madaniddanti surāmadanimittakaṃ supanaṃ devatūpahāranti naccanagāyanādinā devatānaṃ pūjaṃ. Surāpātinti pātipuṇṇaṃ suraṃ. Divāti atidivā ussūre.

Elamūgakathā viyāti imesaṃ paṇḍitamānīnaṃ kathā andhabālakathāsadisī. Cattāro nirodheti aṅṇamaṇṇavidhure cattāro nirodhe ete paṇṇapenti. Na ca aṅṇamaṇṇaviruddhanānāsabhāvena tena bhavitabbaṃ, atha kho ekasabhāvena, tenāha “iminā cā”tiādi. Aṅṇenevāti imehi vuttākārato aṅṇākāreneva bhavitabbaṃ. “Ayaṃ nirodho, ayaṃ nirodho”ti āmeditavacanaṃ satthā attano desanāvīlāsena anekākāravokāraṃ nirodhaṃ vibhāvesatīti dassanatthaṃ kataṃ aho nūnāti ettha ahoti acchariye, nūnāti anussaraṇe nipāto. Tasmā aho nūna bhagavā anaṅṇasādhāraṇadesanattā nirodhampi aho acchariyaṃ katvā katheyya maṇṇeti adhippāyo. “Aho nūna sugato”ti etthāpi eseṇa nayo. Acchariyavibhāvanato eva cettha dvikkhattuṃ vacanaṃ, acchariyatthopi cettha aho-saddo. So yasmā anussaraṇamukheneva tena gahito, tasmā vuttaṃ “aho nūnāti anussaraṇatthe”ti. Kālapuggalādivibhāgena bahubhedattā imesaṃ nirodhadhammānanti bahuvacanaṃ, kusala-saddayogena sāmivacanaṃ bhummatthe daṭṭhabbaṃ. Ciṇṇavasitāyāti nirodhasamāpattiyaṃ vasībhāvassa ciṇṇattā. Sabhāvaṃ jānātīti nirodhassa sabhāvaṃ yāthāvato jānāti.

Ahetukasaṅṇuppādanirodhakathāvaṇṇanā

412. Gharamajjheya pakkhalitāti gharato bahi gantukāmā purisā maggaṃ anotaritvā gharājirena samatale vivaṭaṅgaṇe eva pakkhalanaṃ pattā, evaṃ sampadamidanti attho. Asādhāraṇo hetu, sādhāraṇo paccayoti evamādi vibhāgena idha payojanaṃ natthi saṅṇāya akāraṇabhāvapaṭikkhepattā codanāyāti vuttaṃ “kāraṇasseva nāma”nti.

Pāḷiyaṃ “uppajjantipi nirujjhantipi”ti vuttaṃ, tattha “sahetū sappaccayā saṅṇā uppajjanti, uppannā pana nirujjhantiyeva, na tiṭṭhantī”ti dassanatthaṃ “nirujjhantī”ti vacanaṃ, na nirodhassa sahetusappaccayabhāvadassanatthaṃ. Uppādo hi sahetuko, na nirodho. Yadi hi nirodhopi sahetuko siyā, tassa nirodhenāpi bhavitabbaṃ

aṅkurādīnaṃ viya, na ca tassa nirodho atthi. Tasmā vuttanayeneva pāḷiyā attho veditabbo. Ayañca nayo khaṇanirodhavasena vutto. Yo pana yathāparicchinnaḥkālavasena sabbasova anuppādanirodho, so “sahetuko”ti veditabbo tathārūpāya paṭipattiyā vinā abhāvato. Tenāha bhagavā “sikkhā ekā saññā nirujjhatī”ti. tato eva ca idhāpi vuttaṃ “saññāya sahetukaṃ uppādanirodhaṃ dīpetu”nti.

Sikkhā ekāti ettha sikkhāti karaṇe paccattavacanaṃ, eka-saddo aññapariyāyo “ittheke abhivadanti sato vā pana sattassā”tiādīsu viya, na saṅkhyāvacīti āha “sikkhā ekā saññā uppajjantīti sikkhāya ekaccā saññā jāyantī”ti. Sesapadesupi eseva nayo.

413. Tatthāti tassaṃ uparidesanāyaṃ. Sammādiṭṭhisammāsaṅkappavasena pariyāpannattā āgatāti sabhāvato upakārato ca paññākkhandhe pariyāpannattā saṅgahitattā tatiyā adhipaññāsikkhā sammādiṭṭhisammāsaṅkappavasena āgatā. Tathā hi vuttaṃ “yā cāvuso visākha sammādiṭṭhi, yo ca sammāsaṅkappo, ime dhammā paññākkhandhe saṅgahitā”ti kāmāñcetta vuttanayena tissopi sikkhā āgatā eva, tathāpi adhicitasikkhāya eva abhisaññānirodho dassito, itarā tassa sambhārabhāvena ānītā.

Pañcakāmaguṇikarāgoti pañcakāmakotṭhāse ārabbha uppajjanakarāgo. Asamuppannakāmacāroti vattamānuppannatāvasena asamuppanno yo koci kāmacāro yā kāci lobhupatti. Purimo visayavasena niyamitattā kāmaguṇārammaṇova lobho daṭṭhabbo, itaro pana jhānanikantibhavarāgādippabhedo sabbopi lobhacāro kāmanaṭṭhena kāmesu pavattanato. Sabbepi hi tebhūmakā dhammā kāmañiyatṭhena kāmaṭi. Ubhayesampi kāmasaññātināmatā sahacaraṇaṇāyenāti “kāmasaññā”ti paduddhāraṃ katvā tadubhayaṃ niddiṭṭhaṃ.

“Tatthā”tiādi asamuppannakāmacārato pañcakāmaguṇikarāgassa visesadassanaṃ. Kāmaṃ pañcakāmaguṇikarāgopi asamuppanno eva maggena samugghāṭiyati, tasmīṃ pana samugghāṭitepi na sabbo rāgo samugghāṭaṃ gacchati, tasmā pañcakāmaguṇikarāgaggahaṇena na itarassa sabbassa rāgassa gahaṇaṃ hotīti ubhayaśādhāraṇena pariyāyena ubhayaṃ saṅgahetvā dassetuṃ pāḷiyaṃ kāmasaññāggahaṇaṃ katanti tadubhayaṃ sarūpato visesato ca dassetvā sabbasaṅgāhikabhāvato “asamuppannakāmacāro pana imasmīṃ ṭhāne vaṭṭatī”ti vuttaṃ.

Sadisattāti kāmasaññādibhāvena samānattā, etena pāḷiyaṃ “purimā”ti sadisakappanāvasena vuttanti dasseti. Anāgatā hi idha “nirujjhatī”ti vuttā anuppādassa adhippetattā, tenāha “anuppannāva nuppajjatī”ti.

Nīvaraṇavivekato jātattā vivekajehi paṭhamajjhānapītisukhehi saha akkhātābbā, taṃkoṭṭhāsikā vāti vivekajaṃ pītisukhasaṅkhātā. Nānattasaññāpaṭighasaññāhi nipuṇatāya sukhumabhūtatāya sukhumasaññā bhūtā sukhumabhāvena, paramatthabhāvena aviparītasabhāvā. Jhānaṃ taṃsāmpayuttadhammānaṃ bhāvanāsiddhā saṅhasukhumatā nīvaraṇavikkhambhanavasena viññāyatīti āha “kāmacchandādioḷārikaṅgappahānavasena sukhumā”ti. Bhūtatāyāti vijjamānatāya. Sabbatthāti sabbavāresu.

Samāpajjanādhittānāni viya vuṭṭhānaṃ jhāne pariyāpannampi hoti yathā taṃ dhammānaṃ bhaṅgakkhaṇo dhammesu, na āvajjanapaccavekkhaṇānīti “paṭhamajjhānaṃ samāpajjanto adhiṭṭhahanto vuṭṭhahanto ca sikkhatī”ti vuttaṃ, na “āvajjanto paccavekkhanto”ti. Tanti paṭhamajjhānaṃ. Tenāti hetumhi karaṇavacanaṃ, tasmā paṭhamajjhānena hetubhūtenāti attho. Hetubhāvo cettha jhānassa yathāvuttasaññāya uppattiyā sahaṇatādipaccayabhāvo kāmasaññāya nirodhassa upanissayatāva, tañca kho suttantapariyāyena. Tathā ceva saṃvaṇṇitaṃ “tathārūpāya paṭipattiyā vinā abhāvato”ti. Etenupāyenāti yvāyaṃ paṭhamajjhānatappaṭipakkhasaññāvasena “sikkhā ekā saññā uppajjati, sikkhā ekā saññā nirujjhati”ti ettha attho vutto, etena nayena. Sabbatthāti sabbavāresu.

414. Yasmā panettha samāpattivasena taṃtaṃsaññānaṃ uppādanīrodhe vuccamāne aṅgavasena so vuttoti āha “yasmā panā”tiādi. “Aṅgato sammasana”nti anupadadhammavipassanāya lakkaṇavacanaṃ. Anupadadhammavipassanañhi karonto samāpattiṃ patvā aṅgato sammasanaṃ karoti, na ca saññā samāpattiyā kiñci aṅgaṃ hoti. Vuttañca “idañca saññā saññāti evaṃ aṅgato sammasanaṃ uddhaṭa”nti. Aṅgototi vā avayavatoti attho, anupadadhammatoti vuttaṃ hoti. Tadevāti ākiñcaññāyatanaeva.

Yato khoti paccatte nissakkavacananti āha “yo nāmā”ti yathā “ādimhī”ti etasmiṃ atthe “ādito”ti vuccati itaravibhattitopi to-saddassa labbhanato. Sakasmiṃ attanā adhigate saññā sakasaññā, sā etassa atthīti sakasaññī, tenāha “attano paṭhamajjhānasaññāya saññāvā”ti. Sakasaññīti cettha upari vuccamānīrodhapādakatāya sātisaṃyāya jhānasaññāya atthibhāvajotako ī-kāro daṭṭhabbo, tenevāha “anupubbena saññaggaṃ phusati”tiādi. Tasmā tattha tattha sakasaññitāggahaṇena tasmīṃ tasmīṃ jhāne sabbaso suciṇṇavasābhāvo dīpitoti veditabbaṃ.

Lokiyānanti niddhāraṇe sāmivacanaṃ, sāmīatthe eva vā. Yadaggena hi taṃ tesu seṭṭhaṃ, tadaggena tesampi seṭṭhanti. “Lokiyāna”nti viśesanaṃ lokuttarasamāpattihi tassa aseṭṭhabhāvato. “Kicca-kāra-kasamāpattina”nti viśesanaṃ akicca-kāra-kasamāpattito tassa aseṭṭhabhāvato. Akicca-kāra-katā cassā paṭusaññā-kiccābhāvavacanato viññāyati. Yatheva hi tattha saññā, evaṃ phassādayo pīti. Yadaggena hi tattha saṅkhārāvasesasukhumabhāvappattiyā pakativipassakānaṃ sammasitūṃ asakkuṇeyyarūpena tīhitā, tadaggena heṭṭhimasamāpattidhammā viya paṭukiccakaraṇasamatthāpi na hontīti. Svāyamattho paramatthamañjusaṃyāya visuddhimaggasaṃvaṇṇanāyaṃ āruppakathāyaṃ savisesaṃ vutto, tasmā tattha vuttanayena veditabbaṃ. Keci pana “yathā heṭṭhimā heṭṭhimā samāpattiyā uparimānaṃ uparimānaṃ adhiṭṭhānakiccaṃ sādheti, na evaṃ nevasaññānāsaññāyatana-samāpatti kassacipi adhiṭṭhānakiccaṃ sādheti, tasmā sā akicca-kārikā, itarā kicca-kārikā vuttā”ti vadanti, tadayuttaṃ tassāpi vipassanācittaparidamanādīnaṃ adhiṭṭhānakiccasādhanaṃ. Tasmā purimoyeva attho yutto.

Pakappetīti saṃvidahati. Jhānaṃ samāpajjanto hi jhānasukhaṃ attani saṃvidahati nāma. Abhisāṅkharotīti āyūhati, sampiṇḍetīti attho. Sampiṇḍanatto hi samudayaṭṭho. Yasmā nikantivasena cetanā-kiccassa matthakappatti, tasmā phalūpacārena kāraṇaṃ dassento “nikantiṃ kurumāno abhisāṅkharoti nāmā”ti vuttaṃ. Imā idāni me labbhamānā ākiñcaññāyatana-saññā nirujjheyyuṃ taṃsamatikka-meneva uparijhānatthāya cetanābhisaṅkharāṇasambhavato. Aññāti

ākiñcaññāyatanasaññāhi aññā. Tato thūlatarabhāvato oḷārikā. Kā pana tāti āha “bhavaṅgasaññā”ti. Ākiñcaññāyatanato vuṭṭhāya eva hi uparijhānatthāya cetanābhisaṅkharāṇi bhaveyyuṃ, vuṭṭhānañca bhavaṅgavasena hoti. Yāva ca upari jhānasamāpajjanaṃ, tāva antarantarā bhavaṅgappavattīti āha “bhavaṅgasaññā uppajjeyyu”nti.

Cetentovāti nevasaññānāsaññāyatanajjhānaṃ ekaṃ dve cittavāre samāpajjanto eva. Na ceteti tathā heṭṭhimajjhānesu viya vā pubbābhogābhāvato pubbābhogavasena hi jhānaṃ pakappento idha “ceteti”ti vutto. Yasmā “ahametaṃ jhānaṃ nibbattemi upasampādemi samāpajjāmī”ti evaṃ abhisaṅkharāṇaṃ tattha sālayasseva hoti, na anālayassa, tasmā ekaṃ cittakkhaṇikampi jhānaṃ pavattento tattha appahīnanikantikātāya abhisaṅkharonto evāti attho. Yasmā panassa tathā heṭṭhimajjhānesu viya vā tattha pubbābhogo natthi, tasmā “na abhisaṅkharotī”ti vuttaṃ. “Imassa bhikkhuno”tiādi vuttassevatthassa vivaraṇaṃ. “Svāyamattho”tiādinā tamevatthaṃ upamāya paṭipādeti.

Pacchābhāgeti pitugharassa pacchābhāge. Tato puttagharato. Laddhagharamevāti yato anena bhikkhā laddhā, tameva gharaṃ puttagehameva. Āsanasālā viya ākiñcaññāyatanasamāpatti tato pitugharaputtageharaṭṭhāniyānaṃ nevasaññānāsaññāyatananīrodhasamāpattīnaṃ upagantabbato. Pitugharaṃ amanasikarivāti pavisitvā samatikkantampi pitugharaṃ na manasi katvā. Puttagharasseva ācikkhanaṃ viya ekaṃ dve cittavāre samāpajjitabbampi nevasaññānāsaññāyatanānaṃ na manasi katvā parato nīrodhasamāpattiatthāya eva manasikāro. Evaṃ amanasikārasāmaññena, manasikārasāmaññena ca upamupameyyatā veditabbā ācikkhanenapi manasikārasseva jotitattā. Na hi manasikārena vinā ācikkhanaṃ sambhavati.

Tā jhānasaññāti tā ekaṃ dve cittavāre pavattā nevasaññānāsaññāyatanasaññā. Nirujjhantīti padeseneva nirujjhanti, pubbābhisaṅkhāravasena pana upari anuppādo. Yathā ca jhānasaññānaṃ, evaṃ itarasaññānaṃ pīti āha “aññā ca oḷārikā bhavaṅgasaññā nuppajjantī”ti, yathāparicchinnaṃ kālanti adhippāyo. So evaṃ paṭipanno bhikkhūti so evaṃ yathāvutte saññāge ṭhito arahatte, anāgāmiṃ phale vā paṭiṭṭhito bhikkhu dvīhi phalehi samannāgamo, tiṇṇaṃ saṅkhārānaṃ paṭippassaddhi, soḷasavidhā ñāṇacariyā, navavidhā samādhicariyāti imesaṃ vasena nīrodhapaṭipādanapaṭipattiṃ paṭipanno. Phusatīti ettha phusaṇaṃ nāma vindanaṃ paṭiladdhīti āha “vindati paṭilabhatī”ti. Atthato pana yathāparicchinnaṃ kālānaṃ cittacetasaṅkānaṃ sabbaso appavatti eva.

Abhīti upasaggamattaṃ niratthakaṃ, tasmā “saññā” icceva attho. Nīrodhapadena anantarikaṃ katvā samāpattipade vattabbe tesāṃ dvinnāṃ antare sampajānapadaṃ ṭhapitanti āha “nīrodhapadena anantarikaṃ katvā vutta”nti, tenāha “anupaṭi...pe... attho”ti. Tatrāpīti tasmimpi tathā padānupubbīṭhapanepi ayaṃ visesatthoti yojanā. Sampajānantassāti taṃ taṃ samāpattiṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya tattha tattha saṅkhārānaṃ sammasanavasena pajānantassa. Anteti yathāvuttāya nīrodhapaṭipattiyā pariyoṣāne. Dutiyavikappe sampajānantassāti sampajānakārinoti attho, tena nīrodhasamāpajjanakassa bhikkhuno ādito paṭṭhāya sabbapāṭiḥārikapaññāya saddhiṃ atthasādhikā paññā kiccato dassitā hoti, tenāha “paṇḍitassa bhikkhuno”ti.

Sabbākārenāti “samāpattiyā sarūpaviseso, samāpajjanako, samāpajjanassa ðhānaṃ, kāraṇaṃ, samāpajjanākāro”ti evamādi sabbappakārena. Tatthāti visuddhimagge. kathitatovāti kathitaṭṭhānato eva gahetabbā, na idha taṃ vadāma punaruttibhāvatoti adhippāyo.

Evam kho ahanti ettha ākārattho evaṃ-saddo uggahitākāradassananti katvā. Evaṃ poṭṭhapādāti ettha pana sampaṭicchanaṭṭho, tenāha “suuggahitaṃ tayāti anujānanto”ti.

415. Saññā aggā etthāti saññāggam, ākiñcaññāyatanaṃ. Aṭṭhasu samāpattīsopi saññāggam atthi upalabbhatīti cintetvā. “Puthū”ti pāliyaṃ liṅgavipallāsaṃ dassento āha “bahūnipī”ti. “Yathā”ti iminā pakāraviseso karaṇappakāro gahito, na pakārasāmaññanti āha “yena yena kasiṇenā”ti, pathavīkasiṇena karaṇabhūtenā”ti ca. Jhānaṃ tāva yutto karaṇabhāvo saññānirodhaphusaṇassa sādhakatamabhāvato, kathaṃ kasiṇānanti? Tesampi so yutto eva. Yadaggena hi jhānaṇaṃ nirodhaphusaṇassa sādhakataṃ abhāvo, tadaggena kasiṇānampi tadavinābhāvato. Anekakaraṇāpi kiriyā hotiyeva yathā “assena yānena dīpikāya gacchatī”ti.

Ekavāraṇti sakiṃ. Purimasaññānirodhanti kāmasaññānipurimasaññāya nirodhaṃ, na nirodhasamāpattisaññitaṃ saññānirodhaṃ. Ekaṃ saññāgganti ekaṃ saññābhūtaṃ aggaṃ seṭṭhanti attho heṭṭhimasaññāya ukkaṭṭhabhāvato. Saññā ca sā aggañcāti saññāggam, na saññāsu agganti. Dve vāreti dvikkhattuṃ. Sesakasiṇesūti kasiṇānaṃyeva gahaṇaṃ nirodhakathāya adhikataṭṭhā. Tato eva cettha jhānaggahaṇena kasiṇajjhānāni eva gahitaṇīti veditabbaṃ. “Paṭhamajjhānena karaṇabhūtenā”ti ārammaṇaṃ anāmasitvā vadati yathā “yena yena kasiṇenā”ti ettha jhānaṃ anāmasitvā vuttaṃ. “Iti”tiādinā vuttamevatthaṃ saṅgahetvā nigamanavasena vadati. Sabbampīti sabbam ekavāraṃ samāpannajaṇaṃ. Saṅgahetvāti sañjānanalakkhaṇena taṃsabhāvāvisesato ekajjhaṃ saṅgahetvā. Aparāparaṇti punappunaṃ.

416. Jhānapadaṭṭhānaṃ vipassanaṃ vaḍḍhentassa puggalassa vasena saññāñāṇāni dassitāni paṭhamanaye. Dutīyanaye pana yasmā vipassanaṃ ussukkāpetvā maggena ghaṭentassa maggañāṇaṃ uppajjati, tasmā vipassanāmaggavasena saññāñāṇāni dassitāni. Yasmā pana paṭhamanayo lokiyattā oḷāriko, dutīyanayo missako tasmā tadubhayaṃ asambhāvetvā accantasukhumaṃ subhaṃ thiraṃ nibbattitalokuttarameva dassetuṃ maggaphalavasena saññāñāṇāni dassitāni tatiyanaye. Tayopete nayā maggasodhanavasena dassitā.

“Ayaṃ panettha sāro”ti vibhāvetuṃ tipīṭakamahāsivattheravādo ābhato. Nirodhaṃ pucchitvā tasmīṃ kathite tadanantaraṃ saññāñāṇupattim pucchanto atthato nirodhato vuṭṭhānaṃ pucchatī nāma, nirodhato ca vuṭṭhānaṃ arahattaphalupattiyā vā siyā anāgāmiphalupattiyā vā, tattha saññā padhānā, tadanantarañca paccavekkhaṇaṇānti tadubhayaṃ niddhārento thero “kiṃ ime bhikkhū bhaṇanti”tiādimāha. Tattha “kiṃ ime bhikkhū bhaṇanti”ti tadā dīghanikāyatantiṃ parivattante imaṃ ðhānaṃ patvā yathāvuttena paṭipāṭiyā tayo naye kathente bhikkhū sandhāya vadati.

Yassa yathā maggavīthiyaṃ maggaphalañāṇesu uppannesu niyamato maggaphalapaccavekkhaṇaṇāni honti, evaṃ phalasamāpattiyaṃ phalapaccavekkhaṇaṇānti āha “paccā paccavekkhaṇaṇā”nti. “Idaṃ arahattaphala”nti idaṃ paccavekkhaṇaṇassa pavattiākāradassanaṃ.

Phalasamādhisaññāpaccayāti phalasamādhisahagatasaññāpaccayā. Kira-saddo anussaraṇattho. Yathādhigatadhammānussaraṇapakkiyā hi paccavekkhaṇā. Samādhisīsenā cettha sabbaṃ arahattaphalaṃ gahitaṃ sahacaraṇañāyena, tasmim asati paccavekkhaṇāya asambhavo evāti āha “idappaccayā”ti.

Saññāattakathāvaṇṇanā

417. Desanāya saṇhabhāvena sārambhamakkhissādimalavisodhanato sutamayaññaṃ nhāpitaṃ viya, sukhumabhāvena tanulepanavilittaṃ viya, tilakkhaṇabbhāhatatāya kuṇḍalādialaṅkāravibhūsitā viya ca hoti, tadanupasevato ñāṇassa ca tathābhāvo taṃsamaṅgino puggalassa tathābhāvāpatti, nirodhakathāya nivesanañcassa sirisayanappavesanasadisanti āha “saṇhasukhuma...pe... āropitopi”ti. Tatthāti tassaṃ nirodhakathāyaṃ. Sukhaṃ avindanto mandabuddhitāya alabhanto. Malavidūsitatāya gūthaṭṭhānasadisanti. Attano laddhiṃ attadiṭṭhiṃ. Anumatim gahetvāti anuññaṃ gahetvā “edisso me attā”ti anujānāpetvā, attano laddhiyaṃ patiṭṭhapetvāti attho. Kaṃ panāti oḷāriko, manomayo, arūpīti tiṇṇaṃ attavādānaṃ vasena tividhesu katamanti attho. Pariharantoti viddhaṃsanato pariharanto, nigūhantoti adhippāyo. Yasmā catusantatirūpappabandhaṃ ekattavasena gahetvā rūpibhāvato “oḷāriko attā”ti paccehi attavādī, annapānupadhānatañcassa parikkappetvā “sassato”ti maññati, rūpibhāvato eva ca saññāya aññattaṃ ñāyāgatameva, yaṃ vedavādino “annamayo, pānamayo”ti ca dvidhā voharanti, tasmā paribbājako taṃ sandhāyā “oḷārikaṃ kho”ti āha.

Tattha yadi attā rūpī, na saññī, saññāya arūpabhāvattā, rūpadhammānañca asaṇjānanasabhāvattā, rūpī ca samāno yadi tava matena nicco, saññā aparāparaṃ pavattanato tattha tattha bhijjati bhedasabbhāvato aniccā, evampi “aññā saññā, añño attā”ti saññāya abhāvato acetanoti na kamma kārako, phalassa ca na upabhuñjakoti āpannameva, tenāha “oḷāriko ca hi te”tiādi. Paccāgacchatoti paccāgacchantassa, jānatoti attho. “Aññā ca saññā uppajjanti, aññā ca saññā nirujjhanti”ti kasmā vuttaṃ, nanu uppādapubbako nirodho, na ca uppannaṃ anirujjhakaṃ nāma atthāti codanaṃ sandhāyāha “catunnañca khandhāna”ntiādi.

418-420. Manomayanti jhānamanaso vasena manomayaṃ. Yo hi bāhirapaccayanirapekkho, so manasāva nibbattoti manomayo. Rūpaloke nibbattasārāṃ sandhāya vadati, yaṃ vedavādino ānandamayo, viññāṇamayoti ca dvidhā voharanti. Tatrāpīti “manomayo attā”ti imasmimpi pakkhe. Dose dinneti “aññāva saññā bhavissati”tiādinā dose dinne. Idhāpi purimavāde vuttanayeneva dosadassanaṃ veditabbaṃ. Ayaṃ pana viseso - yadi attā manomayo, sabbaṅgapaccaṅgī, ahīndriyo ca bhavēyya, evaṃ sati “rūpaṃ attā siyā, na ca saññī”ti pubbe viya vattabbaṃ. Tenāha - “manomayo ca hi te”tiādi. Kasmā panāyaṃ paribbājako paṭhamāṃ oḷārikaṃ attānaṃ paṭijānitvā taṃ laddhiṃ vissajjetvā puna manomayaṃ attānaṃ paṭijānāti, tañca vissajjetvā arūpiṃ attānaṃ paṭijānātīti? Kāmañcettha kāraṇaṃ heṭṭhā vuttameva, tathāpi ime titthiyā nāma anavaṭṭhitacittā thusarāsimhi nikhātakhāṇuko viya cañcalāti dassetuṃ “yathā nāma ummattako”tiādi vuttaṃ. Tattha saññāyāti pakatisaññāya. Uppādanirodhaṃ icchati aparāparaṃ pavattāya saññāya udayavayadassanato. Tathāpi “saññā saññā”ti pavattasamaññaṃ “attā”ti gahetvā tassa ca avicchedaṃ parikkappento sassataṃ maññati, tenāha “attānaṃ pana sassataṃ maññati”ti.

Tathevāti yathā “rūpī attā”ti, “manomayo attā”ti ca vādadvaye saññāya attato aññatā, tathā cassa acetanatādidosappasaṅgo dunnivāro, tatheva imasmim vāde doso. Tenāha “tathevassa dosaṃ dassento”ti. Micchādassanenāti attadiṭṭhisāṅkhātena micchābhinivesena. Abhibhūtattāti anādikālabhāvitabhāvena ajjhotthaṭattā nivāritaññacārattā. Taṃ nānattaṃ ajānantoti yena santatighanena, samūhaghanena ca vañcito bālo pabandhavasena pavattamānaṃ dhammasamūhaṃ micchāgāhavasena “attā”ti, “nicco”ti ca abhinivissa voharati, taṃ ekattasaññitaṃ ghanaggahaṇaṃ vinibhujja yāthāvato jānanaṃ ghanavinibbhogo, sabbena sabbaṃ tiṭṭhiyānaṃ so natthīti ayampi paribbājako tādisassa ñāṇassa paripākassa abhāvato vuccamānampi nāññasi. Tena vuttaṃ “bhagavatā vuccamānampi taṃ nānattaṃ ajānanto”ti. Saññā nāmāyaṃ nānārammaṇā nānākkhaṇe uppajjati, veti cāti saññāya uppādanīrodhaṃ passantopi saññāmayaṃ saññābhūtaṃ attānaṃ parikappetvā yathāvuttaghanavinibbhogābhāvato niccomeva katvā maññati diṭṭhimaññanāya. Tathābhūtassa ca tassa saṅhasukhumaparamagambhīradhammatā na ñāyatevāti vuttaṃ “dujjānaṃ kho”tiādi.

Diṭṭhiādīsu “evameta”nti dassanaṃ abhinivisanaṃ diṭṭhi. Tassā eva pubbabhāgabhūtaṃ “evameta”nti nijjhānavasena khamanaṃ khanti. Tathā rocanaṃ ruci. “Aññathā”tiādi tesaṃ diṭṭhiādīnaṃ vibhajitvā dassanaṃ. Tattha aññathāti yathā ariyavinaye antadvayaṃ anupaggamma majjhimā paṭipadāvasena dassanaṃ hoti, tato aññathāyeva. Aññadevāti yaṃ paramatthato vijjati khandhāyatanādi, tassa ca aniccatādi, tato aññadeva paramatthato avijjamānaṃ attānaṃ sassatādi te khamati ceva ruccati ca. Āyūñjanaṃ anuyūñjanaṃ āyogo, tenāha “yuttapayuttatā”ti. Paṭipattiyāti paramattacintanādi paribbājakapaṭipattiyā. Dujjānametaṃ dhammataṃ tvam “ayaṃ paramattho, ayaṃ sammuti”ti imassa vibhāgassa dubbibhāgattā. “Yadi etaṃ dujjānaṃ, taṃ tāva tiṭṭhatu, imaṃ panatthaṃ bhagavantaṃ pucchissāmi”ti cintetvā yathā paṭipajji, taṃ dassetuṃ “atha paribbājako”tiādi vuttaṃ. Añño vā saññatoti saññāsabhāvato añño sabhāvo vā attā hotūti attho. Assāti attano.

Lokīyati dissati ettha puññapāpaṃ, tabbipāko cāti loko, attā. So hissa kārako, vedako cāti icchito. Diṭṭhigatanti “sassato attā ca loko cā”tiādi nayappavattaṃ diṭṭhigataṃ. Na hesa diṭṭhābhiniveso diṭṭhadhammikādiatthanissito tadasaṃvattanato. Yo hi tadāvaho, so taṃnissitoti vattabbataṃ labheyya yathā taṃ puññañāṇasambhāro. Eteneva tassa na dhammanissitatāpi saṃvaṇṇitā daṭṭhabbā. Ādibrahmacariyassāti ādibrahmacariyaṃ, tadeva ādibrahmacariyakaṃ yathā “vinayo eva venayiko”ti, tenāha “sikkhattayasaṅkhātassā”tiādi. Diṭṭhābhinivesassa saṃsāravaṭṭe nibbidāvirāganīrodhupasaṃvattanaṃ vaṭṭantogadhattā, tassa vaṭṭasambandhanato ca. Tathā abhiññāsambodhanibbānāsavaṃvattanañca daṭṭhabbaṃ. Abhijānanāyāti nātapariññāvasena abhijānanatthāya. Sambujjhanatthāyāti tīraṇapahānapariññāvasena sambodhanatthāyāti vadanti. Abhijānanāyāti abhiññāpaññāvasena jānanāya, taṃ pana vaṭṭassa paccakkhakarāṇameva hotīti āha “paccakkhakiriyāyā”ti. Sambujjhanatthāyāti pariññābhisamayavasena paṭivedhāya.

Kāmaṃ taṇhāpi dukkhasabhāvā, tassā pana samudayaabhāvena viṣuṃ gahitattā “taṇhaṃ ṭhapetvā”ti vuttaṃ. Pabhāvanato uppādanato. Dukkhaṃ pabhāventīpi taṇhā avijjādipaccayantarasaṃhitā eva pabhāveti, na kevalāti āha “sappaccayā”ti. Ubhinnaṃ appavattīti ubhinnaṃ appavattinimittaṃ, nappavattanti ettha dukkhasamudayā etasmim vā adhigateti appavatti. Dukkhanīrodhaṃ nibbānaṃ

gacchati adhigacchati, tadattham paṭipadā cāti dukkhanirodhagāminīpaṭipadā.
Maggapātubhāvoti aggamaggasamuppādo. Phalasacchikiriyāti
asekkhaphalādhigamo. Ākāraṇti taṃ gamanaliṅgam.

421. Samantato niggaṇhanavasena todanaṃ vijjhaṇaṃ sannitodakaṃ, vācāyāti ca
paccatte karaṇavacananti āha “vacanapatodenā”ti. Sajjhabbharitanti samantato
bhusaṃ aritaṃ akaṃsūti satamattehi tuttakehi viya tiṃsasatamattā paribbājakā
vācāpatodanehi tudimsu sabhāvato vijjamānanti paramatthasabhāvato
upalabbhamānaṃ, napakatiādi viya anupalabbhamānaṃ. Tacchanti saccaṃ. Tathanti
aviparītaṃ lokuttaradhammesūti visaye bhummaṃ te dhamme visayaṃ katvā.
Ṭhitasabhāvanti avaṭṭhitasabhāvaṃ, taduppādakanti attho.
Lokuttaradhammaniyāmatanti lokuttaradhammasampāpananiyāmena niyataṃ,
tenāha “buddhānañhi”tiādi. Edisāti “dhammaṭṭhitata”ntiādinā vuttappakārā.

Cittahatthisāriputtapoṭṭhapādavatthuvaṇṇanā

422. Sukhumesu atthantaresūti khandhāyatanādīsu sukhumaññagocaresu
dhammesu. Kusaloti pubbe buddhasāsane kataparicayatāya cheko ahosi. Gihibhāve
ānisaṃsakathāya kathitattā sīlavantassa bhikkhuno tathā kathanena vibbhamane
niyojitattā idāni sayampi sīlavā eva hutvā cha vāre vibbhami. Kammasarikkhakena hi
phalena bhavitabbaṃ. Mahāsāvakassa kathiteti mahāsāvakassa
mahākoṭṭhikattherassa apasādanakathitanimittaṃ. Patiṭṭhātuṃ asakkontoti sāsane
patiṭṭhaṃ laddhuṃ asakkonto.

423. Paññācakkhuno natthitāyāti
suvuttaduruttasamavisamadassanasamatthapaññācakkhuno abhāvena. Cakkhumāti
ettha yādisena cakkhunā puriso “cakkhumā”ti vutto, taṃ dassetuṃ “subhāsita”tiādi
vuttaṃ. Ekakoṭṭhāsāti ekantikā, nibbānāvahabhāvena nicchitāti adhippāyo. Ṭhapitāti
vavatthāpitā. Na ekakoṭṭhāsā na ekantikā, na nibbānāvahabhāvena nicchitā
vaṭṭantogadhabhāvatoti adhippāyo.

Ekamsikadhammavaṇṇanā

425. “Kasmā ārabhī”ti kāraṇaṃ pucchitvā “aniyyānikabhāvadassanattha”nti
payojanaṃ vissajjitaṃ. Sati hi phalasiddhiyaṃ hetusiddhoyeva hotīti.
Paññāpitaniṭṭhāyāti paveditavimuttimaggassa, vaṭṭadukkhapariyosānaṃ gacchati
etāyāti “niṭṭhā”ti vimutti vuttā. Niṭṭhāmaggo hi idha uttarapadalopena “niṭṭhā”ti
vutto. Tassa hi aniyyānikatā, niyyānikatā ca vuccati, na niṭṭhāya. Niyyānaṃ vā
niggamanaṃ nissaraṇaṃ, vaṭṭadukkhassa vupasamoti attho. Niyyānameva
niyyānikaṃ, na niyyānikaṃ aniyyānikaṃ, so eva bhāvo aniyyānikabhāvo, tassa
dassanatthanti yojetabbaṃ. “Eva”nti “nibbānaṃ nibbāna”nti
vacanamattasāmaññaṃ gahetvā vadati, na pana paramatthato tesam samaye
nibbānapaññāpanassa labbhanato, tena vuttaṃ “sā ca na niyyānikā”tiādi.
Lokathūpikādivasenāti ettha ādi-saddena “añño puriso, añña pakatī”ti
pakatipurisantarāvabodho makkho, buddhiādiguṇavinimuttassa attano sakattani
avaṭṭhānaṃ makkho, kāyapavattigatijātibandhānaṃ appamajjanavasena appavatto
makkho, yaññehi jutena parena purisena salokatā makkho, samīpatā makkho,
sahayogo makkhoti evamādīnaṃ saṅgaho daṭṭhabbo. Yathāpaññattāti
paññattappakārā hutvā na niyyāti, yenākārena “niṭṭhā pāpuṇiyatī”ti tehi paveditā,
tenākārena tassā appattabbato na niyyāti. Paṇḍitehi paṭikkhittāti “nāyaṃ niṭṭhā
paṭipadā vaṭṭassa anatikkamanato”ti buddhādīhi paṇḍitehi paṭikkhittā. Nivattatīti

paṭikkhepassa kāraṇavacanam, tasmā tehi paññattā niṭṭhā paṭipadā na niyyāti, aññadatthu taṃsamaṅginam puggalam saṃsāre eva paribbhamāpentī nivattati.

Padhānam jānanam nāma paccakkhato jānanam tassa pamāṇajetṭhabhāvato, itarassa saṃsayānubaddhattāti vuttaṃ “jānam passa”nti. Tenettha dassanena jānanam viseseti. Idam vuttaṃ hoti - tumhākaṃ ekantasukhe loka paccakkhato ñāṇadassanam atthīti. Jānanti vā tassa lokassa anumānavisayatam pucchati, passanti paccakkhato gocarataṃ. Ayañhettha attho - api tumhākaṃ loka paccakkhato ñāto, udāhu anumānatoti.

Yasmā loka paccakkhabhūto attho indriyagocarabhāvena pākaṭo, tasmā vuttaṃ “diṭṭhapubbānī”tiādi. Diṭṭhapubbānīti diṭṭhavā, dassanabhūtena, tadanugatena ca ñāṇena gahitapubbānīti attho. Evañca katvā “sarīrasaṇṭhānādīnī”ti vacanam samatthitam hoti. “Appāṭihīraka ta”nti anunāsikalopam katvā niddesoti āha “appāṭihīrakaṃ ta”nti “appāṭihīram kata”nti evamettha vaṇṇenti. Paṭipakkhaharaṇato paṭihāriyam, tadeva pāṭihāriyam, uttaravirahitam vacanam. Pāṭihāriyamevettha “pāṭihīraka”nti vā vuttaṃ. Na pāṭihīrakaṃ appāṭihīrakaṃ parehi vuccamānauttarehi sauttarattā, tenāha “paṭiharaṇavirahita”nti. Sauttarañhi vacanam tena uttarena paṭihāriyati ativiparivattiyati. Tato eva niyyānassa paṭiharaṇamaggassa abhāvato “aniyyānika”nti vattabbataṃ labhati.

426. Vilāso līlā. Ākappo kesabandhavatthaggaṇam ādiākāraviseso, vesasaṃvidhānam vā. Ādi-saddena bhāvādīnam saṅgaho daṭṭhabbo. “Bhāvo”ti ca cāturiyam veditabbam.

Tayoattapaṭilābhavaṇṇanā

428. Āhito aham māno etthāti attā, attabhāvoti āha “attapaṭilābhoti attabhāvapaṭilābho”ti. Kāmabhavam dasseti tassa itaradvayattabhāvato oḷārikattā. Rūpabhavam dasseti jhānamanena nibbattaṃ hutvā rūpībhāvena upalabbhanato. Saṃkilesikā dhammā nāma dvādasa akusalacittupādā tadabhāve kassaci saṃkilesassāpi asambhavato. Vodāniyā dhammā nāma samathavipassanā tāsam vasena sabbaso cittavodānassa sijjhanato.

429. Paṭipakkhadhammānam asamucchede pana na kadācipi anavajjadhammānam pāripūrī, vepullam vā sambhavati, samucchede pana sati eva sambhavatīti maggapaññāphalapaññā-ggaṇam. Tā hi sakim paripuṇṇā paripuṇṇā eva aparihānadhammattā. Taruṇapīṭīti uppannamattā aladdhāsevanā dubbalā pīti. Balavatutṭhīti punappunam uppattiyā laddhāsevanā uparivisesādhigamassa paccayabhūtā thiratarā pīti. “Yaṃ avocumhā”tiādīsu ayaṃ saṅkhepattho - yaṃ vohāram “saṃkilesikavodāniyadhammānam pahānābhivuddhiniṭṭham paññāya pāripūrivepullabhūtam imasmiṃyeva attabhāve aparappaccayena ñāṇena paccakkhato sampādetvā viharissatī”ti kathayimha. Tattha tasmim vihare tassa mama ovādarkarassa bhikkhuno evam vuttappakārena viharaṇanimittam pamodappabhāvitā pīti ca bhavissati, tassā ca paccayabhūtam passaddhidvayam sammadeva upaṭṭhitā sati ca ukkaṃsagataṃ ñāṇaṇca tathābhūto ca so vihāro. Santapaṇītatāya atappako anaññasādhāraṇo sukhavihāroti vattabbataṃ arahatīti.

Paṭhamajjhāne paṭiladdhamatte hīnabhāvato pīti dubbalā pāmojjapakkhikā, suvibhāvite pana tasmim paguṇe sā paṇītā balavabhāvato paripuṇṇakiccā pīṭīti vuttaṃ “paṭhamajjhāne pāmojjādayo chapi dhammā labbhantī”ti. “Sukho vihāro”ti

iminā samādhī gahito. Sukhaṃ gahitanti apare, tesaṃ matena santasukhatāya upekkhā catutthajjhāne “sukha”nti icchitā, tenāha “tathā catutthe”tiādi. Pāmojjaṃ nivattaṭṭi dubbalapītisaṅkhātāṃ pāmojjaṃ chasu dhammesu nivattati hāyati. Vitakkavicārakkhobhavirahena dutiyajjhāne sabbadā pīti balavatī eva hoti, na paṭhamajjhāne viya kadāci dubbalā. Suddhaviṇṇaṇṇa pādakajjhānamevāti upari maggaṃ akathetvā kevalaṃ vipassanāpādakajjhānaṃ kathitaṃ. Catūhi maggehi saddhiṃ vipassanā kathitāti vipassanāya pādakabhāvena jhānāni kathetvā tato paraṃ vipassanāpubbakā cattāropi maggā kathitāti attho. Catutthajjhānikaphalasamāpatti kathitāti paṭhamajjhānikādikā phalasamāpattiyo akathetvā catutthajjhānikā eva phalasamāpatti kathitā. Pīti vacanā eva katvāti dvinnāṃ pītiṇaṃ ekasmiṃ cittuppāde anupajjanato pāmojjaṃ pīti vacanā eva katvā. Pīti sukhaṇaṃ apariccattatā, “sukho ca vihāro”ti sātisaṃsaṃ sukhavihāraṃ gahitattā ca dutiyajjhānikaphalasamāpatti nāma kathitā. Kāmaṃ paṭhamajjhānēpi pīti sukhaṇi labbhanti, tāni pana vitakkavicārakkhobhena na santapaṇṭāni, santapaṇṭāni ca idhādhippetāni.

432-437. Vibhāvanattho sarūpato nirūpanattho, tenāha “ayaṃ so”tiādi. Nanti oḷārikaṃ attapaṭilābhaṃ. Sappaṭiharaṇanti parena coditavacanena saparihāraṃ sauttaraṃ. Tucchoti musā abhūto. Sivevāti so eva attapaṭilābho. Tasmīṃ samaye hotīti tasmīṃ paccuppannasamaye vijjamaṇo hoti. Attapaṭilābhotveva niyyātesī, na naṃ sarūpato nīharitvā dassesī. Rūpādayo cettha dhammāti rūpavedanādayo eva ettha loke sabhāvadhammā. Attapaṭilābhoti pana te rūpādi ke pañcakkhandhe upādāya paññatti, tenāha “nāmaṃ attamaṃ”nti. Nāmapaṇṇattivāsena nāma bhūta paññattimattatāvasena.

438. Evañca pana vatvāti “attapaṭilābhoti rūpādi ke upādāya paññattimatta”nti imamatthaṃ “yasmīṃ citta samaye”tiādinā vatvā. Paṭipucchitvā vinayanatthanti yathā pare puccheyyūṃ, tenākārena kālavibhāgato paṭipadāni pucchitvā tassa atthassa nāpanavasena vinayanatthaṃ. Tasmīṃ samaye sacco ahoṣīti tasmīṃ atītasamaye upādānassa vijjamaṇatāya saccabhūto vijjamaṇo viya vattabbo ahoṣi, na pana anāgato idāni paccuppanno vā attapaṭilābho tadupādānassa tadā avijjamaṇatā. Ye te atīta dhammā atītasamaye atītatapaṭilābhassa upādānabhūtā rūpādayo. Te etarahi natthi niruddhattā. Tato eva ahesunti saṅkhaṃ gatā. Tasmāti tasmīṃyeva samaye labbhanato. Sopi tadupādāno me attapaṭilābho tasmīṃyeva atītasamaye sacco bhūto vijjamaṇo viya ahoṣi. Anāgatapaccuppannānanti anāgatānañceva paccuppannānañca rūpadhammānaṃ upādānabhūtānaṃ tadā tasmīṃ atītasamaye abhāvā tadupādāno anāgato paccuppanno ca attapaṭilābho tasmīṃ atītasamaye mogho tuccho musā natthīti attho. Nāmaṃ attamevāti samaññāmaṃ eva. Attapaṭilābhaṃ paṭijānāti paramatthato anupalabbhamānattā.

“Eveva nayo”ti iminā ye te anāgatā dhammā, te etarahi natthi, “bhavissanti”ti pana saṅkhaṃ gamissanti, tasmā sopi me attapaṭilābho tasmīṃyeva samaye sacco bhavissati. Atītapaccuppannānaṃ pana dhammānaṃ tadā abhāvā tasmīṃ samaye mogho atīto mogho paccuppanno. Ye ime paccuppannā dhammā, te etarahi atthi, tasmā yoyaṃ me attapaṭilābho, so idāni sacco. Atītanāgatānaṃ pana dhammānaṃ idāni abhāvā tasmīṃ samaye mogho atīto mogho anāgatoti evaṃ atthato nāmaṃ attameva attapaṭilābhaṃ paṭijānāti imamatthaṃ atidissati.

439-443. Saṃsanditunti samānetuṃ. Yasmīṃ samaye khīraṃ hotīti yasmīṃ kāle bhūta upādāyasaññitāṃ upādānavisesaṃ upādāya khīrapaññatti hoti. Na tasmīṃ...pe...

gacchati khīrapaññattiupādānassa dadhiādipaññattiyā anupādānato.
Paṭiniyatavatthukā hi ekā lokasamaññā, tenāha “ye dhamme upādāyā”tiādi. Tattha
saṅkhāyati etāyāti saṅkhā, paññatti. Niddhāretvā vacanti vadanti etāyāti nirutti.
Namanti etenāti nāmaṃ. Voharanti etenāti vohāro, paññattiyeva. Esa nayo
sabbatthāti “yasmim samaye”tiādinā khīre vuttanayaṃ dadhiādīsu atidisati.

Samanujānanamattakānīti “idaṃ khīraṃ, idaṃ dadhī”tiādinā tādise
bhūtopādāyarūpavisese loke paramparābhataṃ paññattiṃ appaṭikkhipitvā
samanujānanaṃ viya paccayavisesavisiṭṭhaṃ rūpādikhandhasamūhaṃ upādāya
“oḷāriko attapaṭilābho”ti ca “manomayo attapaṭilābho”ti ca “arūpo attapaṭilābho”ti
ca tathā tathā samanujānanamattakāni, na ca tabbinimutto upādānato añño koci
attho atthīti attho. Niruttimattakānīti saddaniruttiyā gahaṇūpāyamattakāni. “Satto
phassoti hi saddaggahaṇuttarakālaṃ tadanuviddhapaṇṇattiggahaṇamukheneva
tadatthāvabodho. Vacanapathamattakānīti tasseeva vevacanaṃ. Vohāramattakānīti
tathā tathā vohāramattakāni. Nāmapaṇṇattimattakānīti tasseeva vevacanaṃ,
taṃtaṃnāmapaññāpanamattakāni. Sabbametanti “attapaṭilābho”ti vā “satto”ti vā
“poso”ti vā sabbametaṃ vohāramattakaṃ paramatthato anupalabbhanato, tenāha
“yasmā paramatthato satto nāma natthī”tiādi.

Yadi evaṃ kasmā taṃ buddhehipi vuccatīti āha “buddhānaṃ pana dve kathā”tiādi.
Sammutiyā vohārassa kathanaṃ sammutikathā. Paramatthassa sabhāvadhammassa
kathanaṃ paramatthakathā. Aniccādikathāpi paramatthasannissitakathā
paramatthakathāti katvā paramatthakathā. Paramatthadhammo hi “anicco, dukkho,
anattā”ti ca vuccati, na sammutidhammo. Kasmā panevaṃ duvidhā buddhānaṃ
kathāpavattīti tattha kāraṇamāha “tattha yo”tiādinā. Yasmā paramatthakathāya
saccasampañivedho, ariyasaccakathā ca sikhāppattā desanā, tasmā
vineyyapuggalavasena sammutikathaṃ kathentopi bhagavā paramatthakathaṃyeva
kathetīti āha “tassa bhagavā āditova...pe... kathetī”ti, tenāha “tathā”tiādi, tenassa
katthaci sammutikathāpubbikā paramatthakathā hoti puggalajjhāsayavasena,
katthaci paramatthakathāpubbikā sammutikathā. Iti vineyyadamanakusalassa satthu
vineyyajjhāsayavasena tathā tathā desanāpavattīti dasseti. Sabbattha pana bhagavā
dhammataṃ avijahanto eva sammutiṃ anuvattati, sammutiṃ apariccajantoyeva
dhammataṃ vibhāveti, na tattha abhinivesātidhāvanāni. Vuttañhetam
“janapadaniruttiṃ nābhiniviseyya, samaññaṃ nātidhāveyyā”ti.

Paṭhamaṃ sammutiṃ katvā kathanaṃ pana veneyyavasena yebhuyyena buddhānaṃ
āciṇṇanti taṃ kāraṇena saddhiṃ dassento “pakatīyā panā”tiādimāha. Nanu ca
sammuti nāma paramatthato avijjamānattā abhūtā, taṃ kathaṃ buddhā kathentīti
āha “sammutikathaṃ kathentāpī”tiādi. Saccamevāti tathameva. Sabhāvamevāti
sammutibhāvena taṃsabhāvameva, tenāha “amusāvā”ti. Paramatthassa pana
saccādhāve vattabbameva natthi.

Imesaṃ pana sammutiparamatthānaṃ ko vireso? Yasmim bhinne, buddhiyā vā
avayavavinibbhoge kate na taṃsaññā, so ghaṭapaṭāḍippabhedo sammuti,
tabbipariyāyato paramattho. Na hi kakkhaḷaphusanādisabhāve ayaṃ nayo labbhati.
Evaṃ santēpi vuttanayena sammutipi saccasabhāvā evāti āha “duve saccāni
akkhāsī”tiādi.

Idāni nesaṃ saccasabhāvaṃ kāraṇena dassento “saṅketavacanaṃ saccanti gāthamāha. Tattha saṅketavacanaṃ saccaṃ viśaṃvādanābhāvato. Tattha hetumāha “lokasammutikāraṇa”nti. Lokasiddhā hi sammuti saṅketavacanassa avisaṃvādanatāya kāraṇaṃ. Paramo uttamo attho paramattho, dhammānaṃ yathābhūtasabhāvo. Tassa vacanaṃ saccaṃ yāthāvato avisaṃvādanavasena ca pavattanato. Tattha kāraṇamāha “dhammānaṃ bhūtalakkhaṇa”nti, sabhāvadhammānaṃ yo bhūto aviparīto sabhāvo, tassa lakkhaṇaṃ aṅgaṇaṃ ñāpananti katvā.

Yadi tathāgato paramatthasaccaṃ sammadeva abhisambujjhivā t̥hitopi lokasamaññaṃ gahetvāva vadati, ko ettha lokiyamahājanehi viśesoti āha. “Yāhi tathāgato voharati aparāmaśa”ntiādi. Lokiyamahājano appahīnaparāmaśasattā “etaṃ mamā”tiādinā parāmasanto voharati, tathāgato pana sabbaso pahīnaparāmaśasattā aparāmasanto yasmā lokasamaññaṃ hi vinā lokiyo attho loke kenaci duviññeyyo, tasmā tāhi taṃ voharati. Tathā voharanto eva ca attano desanāvilāśena veneyyasatte paramatthasacce patiṭṭhapeti. Desanaṃ vinivaṭṭetvāti heṭṭhā pavattitakathāya vinivaṭṭetvā vivecetvā desanaṃ “aparāmaśa”nti taṇhāmānaparāmaśasappahānakittanena arahattanikūṭena niṭṭhāpesi. Yaṃ yaṃ panettha atthato na vibhattaṃ, taṃ suviññeyyameva.

Paṭṭhapādasuttavaṇṇanāya līnatthappakāśanā.

ΠΑΡΟΧΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Tīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Υποσχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Υποσχόλια. 1. Η συλλογή των μακρών ομιλιών - Υποσχόλια. 1. Υποσχόλια για το κεφάλαιο για το σύνολο της ηθικής. 9. Σχόλια για την ομιλία στον Ποτταπάντα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org